

Ihtiofavna Planinskega polja

Ichthyofauna of the Planinsko polje (Slovenia, Yugoslavia)

Joža VOVK

UDK 597 (497.12) »Planinsko polje«

Prispelo 22. mar. 1979

IZVLEČEK

V članku je opisana ihtiofavna reke Unice na Planinskem polju in njena razdelitev po vodnem toku. Navedeni so podatki o introdukciji lipana v ta vodni tok in spremembe, ki bi nastale ob potopitvi Planinskega polja.

ABSTRACT

In the article is described the ichthyofauna of the river Unica in the Planinsko polje and its distribution on water flow. There are given the data on introduction of grayling into this water, and the changes which would appear in case of the sinking of the Planinsko polje.

1. UVOD

Planinsko polje leži v kotlini med Planino in Grčarevcem v smeri od jugovzhoda proti severozahodu ob cesti Ljubljana—Postojna. To je izrazito kraško polje z vsemi značilnimi pojavi. Edini površinski vodni tok Planinskega polja je ponikalnica Unec ali Unica, ki se vijuga v velikih zavojih prek Planinskega polja od juga proti severu. Unica izvira v jugozahodnem kotu Planinskega polja, kjer priteče iz Planinske jame. Približno 500 metrov od vhoda v jamo (pod 80 metrov visoko steno) se združita pod zemljo ponikalnici Pivka in Rak in pritečeta iz jame kot reka Unica. Pivka priteče pod zemljo iz Postojnske jame, Rak pa je odtok Cerknškega jezera, ki najprej teče pod zemljo, pride v kotlini Rakovega Škocjana na svetlo, tam zopet ponikne in se nato pod zemljo združi s Pivko, tako združena pa zopet pritečeta na svetlo iz Planinske jame kot Unec ali Unica.

Že po približno 1,5 kilometra dolgi vodni poti sprejme Unica z desne strani močan pritok Malenščico, ki izvira v Malnih izpod skalne stene na koncu ozke, zatrepne doline. Malenščica (tudi Mlinski potok) velja za nadaljevanje Raka in je eden naših najmočnejših kraških izvirov. Od tam teče Unica v velikih zavojih in kljukah po ravnini Planinskega polja do požiralnikov v dnu kotline. Tam zopet izgine pod zemljo in pride na dan pri Vrhnikih kot Ljubljaniča.

Od izvira iz Planinske jame pa do poniknjenja v požiralnikih premeri Unica prek Planinskega polja 18 kilometrov dolgo pot. Povprečna širina vodnega toka znaša po vsej dolžini približno 10 metrov.

Hitrost vodnega toka Unice znaša v začetnem delu po podatkih Hidrometeorološkega zavoda Slovenije (vodomerska postaja Hasberk):

najmanjša = 0,04 m³/sek,

srednja = 14,2 m³/sek,

največja = 67,0 m³/sek.

V času velikih deževij, ko voda začne naraščati in ko ponikve ne morejo več sproti požirati velikih količin vode, začne Unica prestopati bregove in se

končno razlije po celi površini Planinskega polja. Nastane Planinsko jezero, ki je glede na količino vode bolj ali manj globoko. Tudi čas obstoja jezera je pogojen s količino naraščajoče in odtekajoče vode.

Z ozirom na hitrost vodnega toka in temperaturo vode lahko reko Unico razdelimo na zgornji oziroma začetni del, kjer je hitrost vodnega toka velika in so temperature vode vse leto razmeroma nizke, in na spodnji del, kjer se reka umiri in meandrira po polju ter so tudi temperature vode višje. V zvezi s tem pa so tudi količine prostega kisika na različnih odsekih vodnega toka različne. Vsi ti dejavniki pa pogojujejo porazdelitev vrste rib ihtiofavne reke Unice od njenega izvira do ponorov.

Z ozirom na vrsto rib, ki žive v nekem vodnem toku ali nekem predelu vodnega toka, te predele tudi imenujemo po njih. Seveda pa je ta razvrstitev ihtiofavne določena z nekaterimi ekološkimi pogoji, ki so potrebni za obstoj in razvoj posamezne vrste. Z ozirom na sorazmerje posameznih vrst rib, ki nastopajo v Unici, razlikujemo zgornji salmonidni pas v širšem smislu, ki sega približno do mostu v Lazah, in spodnji t. i. ciprinidni pas, ki sega od mostu v Lazah do zadnjih požiralnikov.

Za ugotavljanje kvalitativne sestavine ihtiofavne in za njeno razporeditev po posameznih odsekih reke Unice smo izbrali več odlovnih sektorjev vzdolž celotnega toka od izvira do ponorov. Izlov rib je bil opravljen z elektroagregatom.

2. PREGLED UGOTOVLJENIH VRST RIB

Pri izlovih so bile ugotovljene v reki Unici naslednje vrste rib:

- potočna postrv — *Salmo trutta m. fario* L. 1758,
- lipan — *Thymallus thymallus* (L.) 1758,
- klen — *Leuciscus cephalus* (L.) 1758,
- pisanec — *Phoxinus phoxinus* (L.) 1758,
- rdečeperka — *Scardinius erythrophthalmus* (L.) 1758,
- linj — *Tinca tinca* (L.) 1758,
- krap — *Cyprinus carpio* L. 1758,
- ščuka — *Esox lucius* L. 1758,
- kapelj — *Cottus gobio* L. 1758,
- menek — *Lota lota* (L.) 1758.

V salmonidnem pasu je vodilna riba lipan, ki je po količini že močno prekosil potočno postrv. Poleg teh dveh vrst rib so v tem delu reke še pisanec, kapelj, klen in menek. Lipan je zastopan v celotni ihtiološki populaciji salmonidnega pasu s 66,2 %, potočna postrv pa v zgornjem delu salmonidnega pasu z 22,3 %, v spodnjem delu tega predela pa le še s 4,3 %.

Spodnji, tj. ciprinidni pas reke Unice naseljuje ščuka, ki zelo rada prehaja tudi v zgornji salmonidni del, linj, krap, klen, menek in rdečeperka. Od vseh naštetih vrst rib sta v tem delu reke najbolj pogosta klen in rdečeperka.

3. PRIPOMBE K NEKATERIM VRSTAM

Od vseh ugotovljenih vrst rib v reki Unici nista avtohtoni vrsti lipan (*Thymallus thymallus*) in krap (*Cyprinus carpio*).

Lipan je bil prinešen v Unico (kjer prej ni bil naseljen) leta 1955. Naseljevanje rib je bilo opravljeno z zarodom lipana, ki je bil vzrejen v ribogojnici v

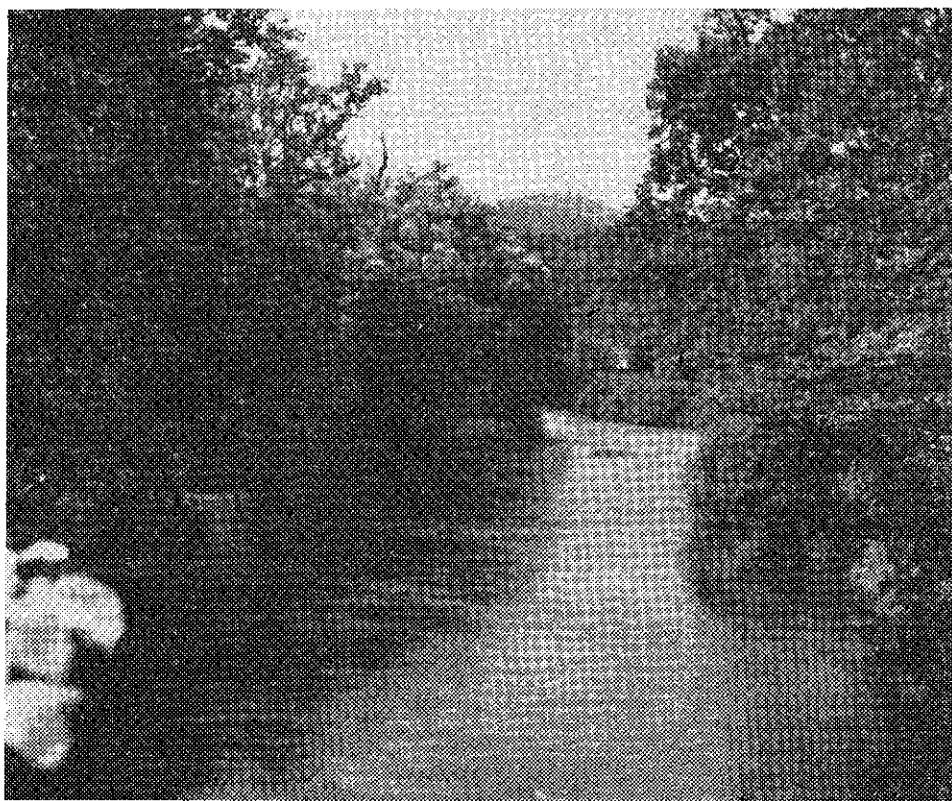
Gameljnah iz plemenk lipana, po poreklu iz Mlinščice (levi pritok Save). Lipan se je v Unici zelo hitro prilagodil in se z naravno reprodukcijo začel širiti po celem zgornjem toku reke Unice. Kot smo že omenili, je danes vodilna riba v Unici. Da je v tem vodnem toku res dobila ugodne razmere za svoj razvoj, nam pove tudi to, da naselje lipana v Unici služi danes kot plemenska baza za pridobivanje iker pri vzreji lipanskih mladice. Skratka, introdukcijo lipana v Unico lahko štejejo za enega izmed redkih takih uspešnih posegov v naše vode.

Od ciprinidnih vrst rib je bil kot nova vrsta vložen v Unico krap. O naseljevanju s to vrsto pa nimamo na voljo podatkov niti o času vložka niti o poreklu vloženih rib.

Ob izlovih, ki smo jih opravili v Unici, smo dobili tudi nekaj primerkov križancev potočne postrvi. Do tega je prišlo verjetno z vlaganjem rib, ki so po poreklu iz Soče in pritokov.

4. VPLIV NACRTOVANE POTOPITVE PLANINSKEGA POLJA NA IHTIOFAVNO TEGA OBMOČJA

Unica kot značilna kraška reka v svojem okolju pomeni edinstven biotop, ki mu ne bi mogli najti enakega v naši republici in tudi v svetu. Planinsko polje kot najbolj tipično kraško polje v Sloveniji je s svojimi značilnimi pojavi

Sl. 1 — Zgornji del reke Unice

Fig. 1 — The upper part of the Unica riverlet.

J. VOVK

ustvarilo specifične razmere tudi za ihtiofavno reke Unice. Vse vrste rib, ki danes naseljujejo to reko, so se prilagodile tem specifičnim življenjskim razmeram.

Stalna ojezeritev oziroma potopitev Planinskega polja pa bi ta biotop popolnoma spremenila. Le manjše število sedaj živečih vrst rib bi se lahko prilagodilo novemu življenjskemu prostoru in novim življenjskim razmeram. Zanesljivo pa bi iz nastalega jezera izginila potočna postrv in lipan, ki imata v tej reki najboljše razmere za življenje, kar je v naši ožji domovini zaradi različnih posegov človeka že velika redkost.

Z izginotjem lipana pa bi nastala tudi velika škoda za vzrejo rib za repopulacijo v Sloveniji. Kot smo že omenili je naselje lipana v Uncu najkvalitetnejša plemenska baza za pridobivanje iker za vzrejo lipanskih mladice za naseljevanje voda ne samo v Sloveniji, ampak vsej Jugoslaviji.

5. POVZETEK

Reka Unica na Planinskem polju je izoliran vodni tok. Njeno ihtiofavno sestavlja deset vrst rib. Z ozirom na različne razmere v vodnem toku delimo reko Unico v zgornji salmonidni pas v širšem smislu, ki sega do mostu v Lazah, in na spodnji ciprinidni pas.

Predvidena potopitev Planinskega polja bi popolnoma spremenila ta edinstveni biotop. Posledica tega bi bila tudi sprememba ihtiofavne reke Unice. Predvsem bi bila prizadeta potočna postrv in lipan, kar bi pomenilo veliko izgubo tudi za vzrejo lipanskih mladice v Sloveniji.

6. SUMMARY

The river Unica in the Planinsko polje is an isolated water. Its ichthyofauna consists of 10 species of fish. According to the different conditions in the water we divide the river Unica into the upper salmonid area in a wider sense which spreads to the Laze-bridge and in the lower cyprinid area.

The foreseen sinking of the Planina would completely change this unique biotop.

The consequence would be the change in the ichthyofauna of the river Unica. First of all this would affect the brown trout and grayling, which would be a great loss for the breeding of the grayling generations in Slovenia.

7. LITERATURA

- Peterlin, S. in drugi 1976: Inventar najpomembnejše naravne dediščine Slovenije. Ljubljana 1976.
 Janković, D., 1960: Sistematika i ekologija lipljena Jugoslavije. Beograd.
 Peterlin, S., 1978: Planinsko polje — vodni zbiralnik? *Proteus* 5: 205—206, Ljubljana.
 Svetina, M., 1957: Najnovija iskustva na području veštačkog uzgoja lipljena. *Ribarstvo Jugoslavije* 4—5: 109—111, Zagreb.
 Vuković, T., 1978: Efekti introdukcije ribjih vrsta u vode Jugoslavije i mogući uticaji rekonstrukcije ihtiofavne. *Ribarstvo Jugoslavije* 4: 92—95, Zagreb.

Avtorjev naslov — Author's address:
 Joža VOVK, dipl. biol.,
 Zavod za ribištvo,
 Župančičeva 6, YU — 61000 LJUBLJANA